

Fira i premis a Saragossa

Durant la Fira del Llibre es va lliurar el Premi Guillem Nicolau a l'escriptor matarranyenc Juli Micolau.

Imma Monsó a Mequinensa

L'autora de "Un home de paraula" va visitar el poble de la seua infància.

Les cançons de Menda Lerenda

El grup de música infantil va divertir amb els seu espectacle als xiquets de diverses escoles del Matarranya.

LA FRANJA

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

2,30 €

Any 10 • núm. 88 • La Franja, juliol-agost de 2009

Joaquín Ibarz, un periodista de raça

EDITA:

Iniciativa Cultural de Franja

C/ Pla. 4, 44610 Calaceit. Tel. 978 85 15 21
 Associació Cultural del Matarranya
 Consells Locals de la Franja
 Institut d'Estadís del Baix Cinca-IEA
 Centre d'Estudis Ribagorçans (CeRib)

DIRECTOR:

Mário Sasot
 msasote@yahoo.es

GESTIÓ I ADMINISTRACIÓ:

Cèlia Badet

CAP DE REDACCIÓ I

MAQUETACIÓ GRÀFICA:

Isabel Calaf • T. 661 470 457
 tempsdefranja@telefonica.net

CONSELL DE REDACCIÓ:

Antoni Bengochea, José Miguel
 Gràcia, Artur Quintana, Lluís
 Rajadell i Carles Sancho
 (el Matarranya).

Susanna Barquín, Marta Canales,
 Jaume Casas, Pep Labat i Carme
 Tarragó (el Baix Cinca).

Carles Barrull, Glòria Francino i
 Josefina Motis (la Llitera i la
 Ribagorça).

Carme Messeguer (PPCC).

FOTOGRAFIA:

Pep Labat, Sidrid Schmidt Von der
 Twer i Ricard Solana

OPINIÓ:

Susanna Barquín, Esteve Betrià,
 Tomàs Bosque, Josep A. Carrégal,
 Miquel Estaña, Quim Gibert, Merxe
 Llop, Marc Martí, Juli Micolau,
 Joaquim Montelús, Francesc Ricart,
 Carles Sancho, Ramon Sistac,
 Natxo Sorolla, Carles Terès i
 Joaquim Torrent.

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:

978 85 15 21

IMPRESSIÓ I PRODUCCIÓ:

Gràfiques del Matarranya, SL
 grafiques@matarranya.com

DIPÒSIT LEGAL: TE-88/2000

ISSN: 1695-7709

EN VENDA A:

Albelda

Estanc Conchita

Calaceit

Papereria Abàs

El Torricó

Llibreria Pilarín

Fraga

Llibreria Badia i Llibreria Cabrera

Girona

Llibreria Les Voltes

Lleida

Llibreria de la Generalitat

Mequinensa

Papereria González

Reus

Llibreria Gaudí

Saldí

Llibreria Panadés i Llibreria Sorolla

Saragossa

Papeleria Germinal. C/ Sepulcro, 21

Tamarit

Estanc Patrito

Tortosa

Llibreria El Temple

Vall-de-roures

Llibreria Serret

La veritat sobre el cas Favara

El veritable protagonista de l'anomenat *cas Favara* va ser, malgrat ell, el capellà Wirberto Delso Díez, mort el passat mes d'abril, i a qui a finals de juny van rendir en esta localitat saragossana un emotiu homenatge.

A Wirberto li agradava dir que els fets –la seua destitució el 1974 com a capella de Favara per l'arquebisbe Pedro Cantero Cuadrado– s'havien de contextualitzar en el moment històric en què van ocórrer. En el franquisme tardà amb els referents del Maig Francès, el Vaticà II o la Teologia de la Lliberació.

La Iglésia vivia una forta "contestació" interna per part d'alguns sectors desilusionats perquè la jerarquia no aplicava les ensenyances del Vaticà II; es va posar en marxa la frustrada "operació Moisés" per a salvar des de dins a la Iglésia de las garres del franquisme, i van sorgir "els centaures", cristians en organitzacions marxistes, o els capellans obrers.

Les comunitats cristianes de base i alguns sectors de la Iglésia lluitaven colze amb colze amb les anomenades "palanques" del canvi: els moviments universitaris, les organitzacions veïnals, els sindicats i els partits clandestins.

Les associacions de veïns van sorgir a les parròquies. Les sagristies eren a vegades "la rebotiga" de la lluita contra el Règim. Es deia que els sermons d'alguns capellans van marcar més el final del franquisme que molts panflets polítics.

La Joventut Agrícola Rural Catòlica (JARC), en la què treballava Wirberto com a capellà, va ser el gèrmen de l'UAGA, com la JOC i la

HOAC, organitzacions obreres de caire catòlic, ho van ser d'alguns sindicats, en especial USO.

En aquest context de lluita contra la dictadura va tenir lloc el cas Favara. Cantero Cuadrado, que també era procurador a les Corts, va destituir a Wirberto Delso per inculcar als jòvens "idees filocomunistes", parlar del mal repartida que estava la terra i de l'existència de pobres i rics, per dedicar-se a treballar, a més de a dir missa, per solidaritzar-se amb el Baix Aragó expoliat i amb els veïns de Mequinensa i Faió que van ser desallotjats a la força per omplir el pantà.

La repressió exercida per la guàrdia civil a la població arribava als nivells més íntims de la seua vida quotidiana intentant trencar els llaços d'esta amb el capellà represaliat.

En solidaritat amb Wirberto van deixar els seus càrrecs pastorals fins a 34 capellans. Va ser una autèntica revolució. Van arribar les firmes i les mostres de suport de totes bandes i el cas va arribar al Vaticà. El ministre de la Governació va enviar una carta al governador civil de Saragossa, Federico Trillo Figueroa Vázquez, pare del polític actual, en la què se'l comminava a mantenir-se ferm i acabar "a esa campaña de marxificación que tales clérigos vienen desarrollando".

El seu gest, "anècdota" como ell deia, va calar fondo entre els seus feligresos amb qui encara es va quedar durant un temps i els deia missa a casa seua o a un graner. Va deixar empremta a la Iglésia aragonesa que buscava la seua identitat i en els jòvens de la zona, en els què va despertar les ànsies de lluitar per la llibertat.

s u m a r i

2

Editorial

3

Salutació del director
Cartes dels lectors

4

El Matarranya

7

El Baix Cinca

10

Entrevista

Rosa Maria Domènech,
alcaldessa de Calaceit i vicepresidenta de la Comarca del Matarranya

12

La Llitera i la Ribagorça

15

Cultura

16

Aragó

17

Gent de Franja

18

Països Catalans

19

Opinió:

La llengua és molt més
que un codi

salutació del director

La revista valenciana *El Temps* acaba de celebrar els seus 25 anys de vida, convertint-se en el setmanari d'informació general en català que més temps s'ha mantingut als quioscs. Malgrat l'escepticisme que despertà inicialment aquest projecte, que va fer dir Joan Fuster que "pel que havia de durar, només hi arriscaria una pesseta", ja ha passat un quart de segle de compromís ininterromput amb la informació.

Per a nosaltres, des de la Franja, humils però entusiastes epígons d'aquesta revista a la qual devem fins i tot el nom, és també un motiu "d'orgull i satisfacció", com diria el rei, que la publicació germana —o mare— haja arribat al quart de segle, en un moment complicat i difícil per a la llengua catalana, tant a València com a l'Aragó.

I just quan la revista *El Temps* celebra les "noces de plata", el nostre *Temps de Franja*, amb nou anys d'existència a les seues espatlles, dóna un salt qualitatiu incorporant un suplement literari semestral de quatre pàgines, *Styli locus*, que vol ser una finestra oberta al món de la literatura feta des de i/o per la Franja i que està coordinat per Esteve Betrià.

Dissortadament no tenim a l'Aragó un Eliseu que fos climent amb la nostra "trista i curta, economia" —com deia en un poema Desideri Lombarte. Però la presència ferma i vigorosa del *Temps* valencià és un dels al·licients que ens anima a seguir.

Mário Sasot

cartes dels lectors

Sobre això de les obres d'art de la Franja

Aquesta carta sembla una valenta anàlisi dels interessos de poder de grups eclesiàstics, en especial el representat per la diòcesi de Barbastro. Tot el que sigui anàlisi i informació és molt interessant, fa molta falta.

De tota manera, una cosa són els fets, la realitat de com han anat a parar aquestes obres allà on són ara. Pel que s'ha pogut llegir darrerament sembla que no han estat furtades per posar-les al museu Diocesà de Lleida, —com es fa creure a la gent de la zona—, sinó que, a través de molts anys, van ser replegades i restaurades de ruïnes i llocs on s'haguessin malmès del tot.

Un altra cosa són les opinions d'on han d'estar aquests valors. Aquestes són vàries, freqüentment indefinides —ni aquí ni allà ni tot el contrari—, i quasi sempre, poc lògiques.

Perquè si aquest art ha estat cuidat, ordenat i exposat a un museu, d'una manera correcta, tant fa que sigui a Catalunya, Aragó, o qui sap on? A Lleida estan molt a l'abast de la gent de la Franja o pertanyents a la diòcesi de Barbastro que tingui interès cap a elles.

Si estan exposades a l'abast de la gent, quina falta fa que tornin a la Franja? A quin lloc de la Franja hauria de ser? Per posar-les cada una al seu origen. Com es pot saber això?, si en alguns casos, es van rescatar de ruïnes...

Josefina Motis

25 anys de *El Temps*

Veig que han passat dos números —el de maig i juny— i no ha aparegut cap nota en eixa revista parlant de l'aniversari de la nostra padrina,

la revista setmanal d'informació general *El Temps*, revista que es va publicar per primera vegada a València enguany fa vint-i cinc anys, i que, com és ben sabut, va donar el nom quinze anys després a la revista que vostè dirigeix: *Temps de Franja*, i així va apadrinar-la. Com que de tot açò no se n'ha parlat a *Temps de Franja* miro ara de fer-ho amb eixa carta. El primer número d'*El Temps* va eixir el maig del 1984 i pareix que quasi ningú no li donava poc més de sis mesos de vida: «En català, i a València, açò té la mort anunciada», «Durarà de Pasqua a Sant Joan», «Ganes de tirar diners»,... Contenen que en Joan Fuster, quan els que projectaven la revista, replegaven diners per a la financiació, només hi va voler arriscar una pesseta: tan curta li veia la vida al projecte. Però per una volta Fuster no la va encertar. La revista segueix viva, i amb bona salut, a pesar dels molts entrebancs que li posen precisament aquells que més l'haurien de promoure —massa sovint els governs que afirmen que fomenten i ajuden la llengua són els que més li fan la contra. Acabo citant de l'editorial del propi *El Temps* del darrer número de maig d'enguany: «Justament, *El Temps* celebra 25 anys perquè té lectors al Principat, a les illes Balears, al País Valencià, a Catalunya Nord i a la Franja. Gràcies».

Artur Quintana

Revista de les comarques catalanoparlants d'Aragó
SUBSCRIU-T'HI
978 85 15 21
tempsdefranja@telefonica.net

L'ESMOLET

TDT (Terrible Desert Televisiu)

Llegeixo a l'*Heraldo* que queden només 11 dies per a l'apagada analògica. Per als aragonesos, l'apagada serà també cultural, doncs deixarem de veure els canals en una de les tres llengües de la nostra autonomia.

Parlo amb coneixement de causa, doncs, animat per una nota enganxada a l'ascensor, escrita en preceptives majúscules -[...] YA TENEMOS POSIBILIDAD DE VER EL NUEVO SISTEMA DE TV OSEA (sic) EL TDT (sic) [...]-, vaig proveir-me d'un descodificador. Després de traclejar una bona estona amb l'aparell, i amb l'amable concurs del meu veí, vaig assistir a la càrrega de canals: Un, dos, tres... fins a vint-i-quatre! El meu goig va despolar-se quan vaig veure en què consistia la "varietat": a banda de les sis emissores madrilenyes -o "nacionales", com elles s'autoanomenen-, em van eixir dues telebotigues, uns "40 principales latinos" (auxili!), Intereconomia (el canal de la FAES), un parell o tres de canals amb sèries, Teledeporte, CNN+, Disney Channel... però res en català. Ni tan sols l'autònoma aragonesa.

Vaig retornar l'aparell al seu embalatge amb tota celeritat.

Ara compto els dies que ens queden i ens mirem ja amb nostàlgia el 30 minuts, *Infidels*, el K3, i tants d'altres espais que ens han acompanyat tots aquests anys. Si el nostre govern autonòmic no hi posa remei, estem condemnats a travessar aquest llarg i Terrible Desert Televisiu.

Carles Terès

Cabriola de Cabra de la Freixneda, el millor formatge d'Aragó 2009

■ Carles Sancho

Javier Callizo Illiura a JR Mata el diploma al "Mejor Queso de Aragón 2009"

Els formatges del Matarranya han estat novament guardonats en el 'I Cata-Concurso de Quesos' d'Aragó celebrat a Biescas. El Cabriola de la Freixneda ha estat escollit pel jurat com el millor formatge elaborat del territori. José Ramón Mata, l'empresari productor, ja havia rebut anteriorment més reconeixements de la qualitat dels seus productes artesanals que l'estimulen a tirar endavant el seu projecte empresarial i millorar permanentment la seua activitat artesanal productiva. Segons el productor Cabriola és "un formatge petit (100 g) de pasta semi tova,

mantegós al paladar i amb remembrances de plantes silvestres, bolets de bosc i postgust caprí molt elegant. Es menja d'una sola vegada amb pa cruixent de sèsam i acompanyat d'un vi blanc d'aromes nets i afruitats". A més de Cabriola també ha estat guardonat el formatge del mateix fabricant en la categoria de cabra de llet crua amb la medalla de plata el formatge Freixneda de Cabra Capra Crua. També del Matarranya han estat premiats els formatges elaborats a Pena-roja de Tastavins l'Escresola. Alfredo Andreu Gil, promotor de l'empresa, ha reco-

llit la medalla d'or en la categoria de formatge fresc. Fora del Matarranya, a la Franja, també ha estat guardonat amb la medalla d'or els Formatges Benavarri, S. L. en la categoria de llet de cabra pasteuritzada amb el formatge Montsec.

Els elaborats de Freixneda de Cabra ja havien estat anteriorment premiats diverses vegades des del 2004. Actualment l'empresa comercialitza cinc tipus de formatges: Cabriola, Capritx, Afinat, Estrel i Capra Crua. Uns productes artesanals de qualitat, originaris del territori que després són presents en tots els establiments de restauració de la comarca on el turisme és l'activitat econòmica amb més progressió. Uns formatges que donen prestigi i personalitat a una bona taula. A més l'empresa compta amb un web bilingüe que sap promocionar i publicitar la seua producció que es pot comprar, fora del Matarranya, a Madrid, Barcelona, Saragossa, Tarragona, Reus o Valls.

Si voleu consultar la web de Freixneda de Cabra, aquí teniu la seua adreça: <http://www.freixnedadecabra.com/index-CAT.htm>.

RECORDANT A WILBERTO CELSO

Dissabte 27 de juny al Cinema Municipal de Favara, a les 6 de la tarda, tindrà lloc un acte en memòria del que va ser capellà de la parròquia entre 1968-1974 Wilberto Celso, destituït per l'arquebisbe de Saragossa de l'època Pedro Cantero a conseqüència de la seua ideologia progressista i del seu compromís amb el món rural. Wirberto va morir el dia de Sant Jordi d'aquest mateix any sense massa ressò de la premsa escrita. Per això aquest acte pretén destacar la personalitat que al final del franquisme va saber enfrontar-se al règim i fer moure i aglutinar molts capellans que com ell distaven de l'església oficial adscrita al règim del dictador. L'acte a Favara, començarà amb la presentació per part del músic favarol Àngel Villalba. El seguiran l'alcalde socialista Francisco Domènech que farà una introducció històrica del personatge, Pepe Bada l'exconseller socialista del govern d'Aragó parlarà del capellà progressista i la seua relació amb l'església de l'època, Rosita Brunet de la dona a la societat favarola, Agustí Esqué del capellà obrer, Pedro Carceller del compromís en el món rural, Conchi, la vídua de l'excapellà, la visió de la família de Wirberto i Favara i acabarà l'acte Àngel Villalba. És una convocatòria d'agraïment d'un poble a un capellà progressista i amic que recorda i enyora després de més de 40 anys, fet que va transcendir als territoris del voltant duent la dimissió a 34 capellans solidaris amb Wirberto.

Carles Sancho

Capiscol

Els escriptors en aragonès i en català tenen molt en comú, des d'un gloriós passat medieval, quan compartien llengües i corona —a Barcelona un secretari reial escrivia cartes en aragonès mentre a Saragossa un merino posava comptes en català—, fins a compartir ara el difícil destí de les llengües minoritzades. Darrerament, després de segles de no fer-ho, dins del marc de les Trobades d'Escriptors al Pirineu s'han aplegat 25 escriptors d'aqueixes llengües (Marta Alòs, Pilar Benítez, Zésar Biec, Àlex Broch, Ramón Campo, Pep Coll, Isidor Cònsul, Ànchel Conte, Marc Cornell, Nieu-Luzía Dueso, Manel Figuera, Ana Giménez Betrán, Óscar Latas, Xavier Macià, Ferran Marín, Àngels Moreno, Lluís Muntada, Chusé Inazio Nabarro, Francho Nagore, Ferran Rella, Carme Riera, Chusé Antón Santamaría, Màrius Serra, Vicent Usó i Fernando Vallés): primer el 2006 a Bellver de Cerdanya i a continuació el 2007 a Pandicosa. Uns dies de convivència atapeïda, gastronòmica, muntanyenca, de diàleg, entusiasta. Però ja se sap: verba volant, scripta manent. I per tant cada escriptor ha hagut d'escriure una prosa relacionada amb l'indret pirinenc de la trobada: la Cerdanya i a Bal de Tena. Resultat quatre esplèndids llibres, oferint per a la Cerdanya en un volum tots els textos en versió aragonesa, i en un altre en versió catalana, i això mateix per a Bal de Tena. I així tenim de la primera trobada: Branquil d'a Cerdanya, i de la segona: Capiscol, publicats pel Consell d'a Fabla Aragonesa i Proa. Llegiu-los. Valen el goig de fer-ho.

Artur Quintana

Menda Lerenda recorregué diferents viles de la comarca amb les seues titelles i cançons

■ Marià Àlvarez

El grup de música infantil Menda Lerenda, va actuar el passat dijous 28 de maig a diferents centres escolars de la comarca del Matarranya dins del Programa de "Cançó i Literatura oral y tradicional" del Projecte d'Animació Cultural a les escoles de la Franja "Jesús Moncada" que organitza el Departament d'Educació, Cultura i Esports del Govern aragonès.

A les 10 hores, aquest duo de cantants aragoneses residents a Catalunya va iniciar el seu periple matarranyenc al Col·legi Públic de la Freixneda on van actuar per als grups d'infantil i Primària fins a quart. A les 11,30 es van desplaçar a l'escola de la Portellada, on s'hi van afegir algunes mares i iaies d'alumnes. Finalment, a les 15,30 hores van actuar al centre social de Fontespatla per a tots els alumnes del CRA "Tastavins" que agrupa a més dels

SARA MARTÍNEZ

alumnes d'aquesta localitat, als dels centres de Pena-roja de Tastavins, la Sorollera i Montroig, que celebraven eixe dia la festa del CRA i que van gaudir d'una actuació multitudinària, seguida amb un gran interès i respectuós silenci.

El grup Menda Lerenda està format per les mestres i músiques aragoneses Beatriz Oseira, de Saragossa i Anna Quílez, de Calanda. En els seus recitals, dedicats especialment al

públic infantil, recullen cançons de la desapareguda musicòloga saragossana María Ángeles Cosculluela, que han traduït al català i a l'anglès la qual cosa els permet organitzar, dins de les escoles, activitats interdisciplinàries.

Les persones o institucions interessades en tenir més informació del grup poden consultar la seua pàgina web <http://www.mendalerenda.net>

Conferència sobre Joan Cabré al «Matarranya desconegut»

■ Carles Sancho

A la modernista Casa Amatller de Barcelona, dins de les activitats programades a l'exposició «El Matarranya desconegut», el 16 de juny la directora i la tècnica del Museu Joan Cabré de Calaceit van fer una conferència amb el títol: «Joan Cabré (1882-1947), pioner de l'arqueologia científic

ca del segle XX i el seu museu a Calaceit». L'alcaldeessa de la vila matarranyenca, Rosa M. Domènech, va presentar l'acte. Seguidament un reportatge fotogràfic de l'època anava introduïnt la biografia del personatge. Cabré era un gran aficionat a la fotografia com es pot comprovar en visitar el museu i ens ha deixat moltes imatges de la seua activitat personal i professional. La directora, Carmen Portolés, ens parlà de la seua activitat investigadora primer al Matarranya i al Baix Aragó i, més tard, a tota Espanya. També ens presentà l'espai

museístic a Calaceit que vol convertir-se en un focus de dinamització cultural al Matarranya, amb activitats diverses: presentació de llibres, exposicions temporals d'art contemporani, explicacions teatralitzades, conferències, divulgació museística a les escoles... A continuació la tècnica, Lola Pintado, ens va fer un resum de l'activitat cultural generada pels personatges que han viscut o que han estat en contacte amb la vila del Matarranya a partir de la dècada dels seixanta del segle passat. La sala on va tenir lloc la xerrada va quedar petita i es va haver d'habilitar més seients per al públic assistent. Un bon inici per aquestes jornades de dinamització de l'exposició.

Desglaç

Si al mes de gener d'enguany els nostres amics de l'Associació Cultural "Tastavins" van traure el primer número de la revista penarogina *Pinna-Rubea*, jo des d'aquí vull felicitar-los per una cosa que mereix l'aprovaçió d'un projecte nascut amb il·lusió fresca, llarga vida!!!

Ara per al juny tocava el torn d'una altra revista que ha vist per primera vegada la llum, recent eixida del forn, amb un àmbit més eixamplit: *Imán* és la revista de l'Asociación Aragonesa de Escritores. Hi ha un apartat dedicat a la poesia saharahui: la Generación de la Amistad hi recull una bona mostra literària d'aquelles terres. Parla també d'Hemingway, Poe, Gil de Biedma, Gil Novales... Llarga vida!!!

Al juny tenia també el deure plaçid d'anar a Saragossa a recollir el Guillem Nicolau 2008 de mans de la Consellera de Cultura però per la raó que fos va delegar en el viceconseller de Cultura Sr. Vázquez, potser per qüestions electorals; encara vam tindre temps de parlar amb els amics entranables Carme Alcover, Màrio Sasot i el poeta Saragossà Manuel M. Forega, una part del caliu humà, i sentir-me l'hoste d'honor a la capital d'Aragó, això sí, batejat amb cava.

Si el Barça ha guanyat el triple en una temporada extraordinària, molt més modestament jo tinc la meua trilogia literària. I quina satisfacció, quin goig me produeix veure-ho. Fins la pròxima.

Juli Micolau

Els van donar unes cases...

■ Imma Montsó

Els sis o set primers anys de vida ens marquen per sempre, és en aquest període quan el cervell, immadur, assoleix el punt màxim de plasticitat. Les impressions que rebem en aquesta època determinaran aspectes fonamentals de la personalitat. És per això que sempre he trobat paradoxal que, d'aquests anys, a penes ens quedin records. És cert que moltes persones asseguren que guarden una nítida memòria. Però la gran majoria no tenim d'aquesta etapa més que imatges fugaces, un aroma, una textura, una escena aïllada... I, amb tot, no podem assegurar que siguin "records autèntics", perquè sempre hi ha la sospita que els hàgim elaborat posteriorment a partir del que ens han dit aquells que han estat presents: perquè nosaltres hi érem, sí. Però no es pot dir ben bé que hi fóssim.

Quan vaig a Mequinensa sempre em colpeix aquesta paradoxa. Perquè en aquest poble vaig passar-hi els set primers anys i, tanmateix, a penes en tinc cap record. Però sé que hi era, allà, la primera vegada que vaig anar en tricicle i la primera que vaig bufar l'espelma d'un pastís d'aniversari. Sé que allà vaig aprendre a dir que tenia gana o que tenia set. I que allà

vaig mirar per la finestra per primera vegada, vaig travessar el primer pont, em vaig banyar al primer riu. I la primera vegada que vaig esperar els Reis, va ser allà. També era allà on vaig entrar per primer cop en una papereria i vaig sentir l'aroma particular dels llapis i de les gomes d'esborrar que mai més no he tornat a trobar. Allà, la mare m'explicava contes que il·lustrava amb dibuixos fets damunt de sobres i prospectes (sempre dibuixava multituds, festes al camp, grups de gent que ballava, tot a base de minúscules figuretes dibuixades amb traços molt àgils i veloços). I allà vaig viure amb el pare, que moriria poc després de deixar Mequinensa per anar a viure a Lleida. I tot això, ¿on és? Perquè jo, tenint-ho, no ho tinc. Però bé ho dec tenir molt endins, i no tinc cap dubte que són aquells anys, aquells rostres, aquells carrers, aquelles cases, aquella església i aquells dies els que van construir les arrels més fondes de la meua identitat.

Quan vaig a Mequinensa, com ho vaig fer dilluns, veig tot de rostres que em miren des d'un temps que m'ha estat furat, rostres que em reconeixen i a qui jo no reconec. Persones que em poden explicar coses que ignoro, com de vegades feia el

Jesús Moncada quan ens trobàvem. Ell, que va fer de Mequinensa un poble universal, m'explicava escenes on hi havia la nena de pocs anys que jo era llavors, i sempre pensava: "És ben curiós: jo ho vaig viure, però és ell qui ho recorda". Podem tornar al lloc de la primera infància i veure els canvis que s'hi han produït. Podem no tornar-hi mai, però en general sabem que, si volem, ho podem fer. Tanmateix, res d'això que acabo de dir és possible a Mequinensa: perquè la papereria dels llapis fragants i el carrer on esperàvem els Reis romanen des de fa molt anys sepultats per l'aigua. Quan hi vaig viure, el poble ja estava sentenciat. I d'una manera especialment cruel: no va ser d'infart, la mort sobtada que ens deixa perplexos i astorats. No va ser la malaltia crònica que deteriora a poc a poc, fins que arriba un punt que la mort ja no importa massa. Va ser l'opció més terrible: quan a una vida, en plena vitalitat, li cau una sentència a mort amb termini fix. I això és el que va passar amb Mequinensa. D'ençà que es va construir la presa que mataria el poble, tot estava dat i beneït. Possiblement els mequinensans mai no es van recobrar d'aquella pèrdua, però van fer una cosa molt millor: continuar endavant tenint sempre el passat molt present, i van edificar una nova Mequinensa, lluminosa, verda, alegre... Tant, que fins i tot podria semblar un típic poble de vacances fluvials, gairebé trivial de no ser perquè la seva història és bella i trista com poques, i perquè els habitants de Mequinensa porten el pes de la pèrdua imprès a la mirada com una marca d'aigua en una fotografia. Una marca de què poden sentir-se orgullosos, perquè, com han dit alguna vegada: "Ens van donar unes cases i vam saber fer-ne un poble". Aviat està dit...

